

Коломієць А. М. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / А. М. Коломієць, Д. І. Коломієць. – Випуск 29 / редкол.: І. А. Зязюн та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2012. – С.75-80.

УДК 378.22

А.М. Коломієць, Д.І. Коломієць
м.Вінниця

ПРЕСТИЖНІСТЬ ПРОФЕСІЇ ПЕДАГОГА ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ВИПУСКНИКІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

Постановка проблеми. Проблеми педагогічної професійної освіти в сучасному суспільстві набувають виняткової планетарної значущості. Створення „інтелектуального потенціалу нації” – стратегічне завдання всієї системи освіти. Недооцінювати значущість професії педагога в суспільстві непробачно, оскільки від рівня інтелекту і професійної майстерності вчителів багато в чому залежить якість підготовки майбутніх інженерів, лікарів, економістів, юристів – тобто тих фахівців, які визначають зовнішність усієї країни.

Проте престижність педагогічної праці в сучасному українському суспільстві, незважаючи на зростання цінності знань, залишається все ще дуже низькою. Як відомо, престижність є найважливішим чинником професійного вибору. В епоху соціально-економічних катаклізмів і зміни суспільної системи, в якій не дуже благополучно перебуває Україна, проблема престижу професійної діяльності набуває особливого сенсу. В більшості випадків молода людина вибирає професію не стільки тому, що її привертає саме зміст праці (вона ще до ладу не знає, не відчуває всієї краси та недоліків обраних професій), молода людина швидше вибирає певний спосіб життя, де професія – це лише один із засобів побудови свого щастя. Цим-то й пояснюється вибір багатьма підлітками і молодими людьми професій типу юрист або економіст: самі по собі ці професії навряд чи можуть зацікавити більшість молодих людей (робота з нормативними актами і фінансовими звітами – це все-таки не для кожного), але

саме ці професії поки що дозволяють людині багато заробляти і будувати більш-менш комфортний, а головне – престижний спосіб життя.

Престижними є професії, що мають високий суспільний статус, вплив, пошану, значущість, авторитет. Престиж професії залежить від багатьох причин: можливість кар'єрного зростання, рівень доходів, соціальна захищеність, затребуваність. З усіх цих показників до вчителя можна застосувати лише останній – учитель в суспільстві, що розвивається, завжди буде затребуваний, але вимоги до нього постійно зростатимуть. Тому вивчення проблем підготовки вчителя-професіонала буде актуальним завжди.

Аналіз наявних досліджень. Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя в Україні присвячені численні публікації. Науковці досліджують педагогічні умови розвитку професійної культури вчителя (В.М.Гриньова [1]), його педагогічної майстерності (І.А.Зязюн [3]), творчості (С.О.Сисоєва [6]), інформаційної культури (Р.С.Гуревич [2]) та ін. Україні необхідна підготовка високопрофесійних педагогів, здатних на рівні сучасних міжнародних стандартів забезпечити формування трудових, розумових, фізичних і естетичних здібностей, а також високих моральних якостей підростаючих поколінь.

У ряді досліджень педагогічна майстерність розуміється як: діяльність педагога на рівні зразків і еталонів, відпрацьованих у практиці й описаних у методичних розробках і рекомендаціях; високий рівень педагогічної діяльності, що проявляється в майстерності спілкування й орієнтований на гарантований педагогічний результат; функціонуюча система знань, навичок, умінь, психічних процесів, властивостей особистості, що забезпечує виконання завдань навчання й виховання; вираження особистості педагога, його можливостей, і здібностей самостійно, творчо, кваліфіковано займатися педагогічною діяльністю тощо. За визначенням І.А. Зязюна, педагогічна майстерність – це комплекс якостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога. Її складовими є гуманістичне спрямування, теоретичні знання, педагогічні здібності, педагогічна техніка [3, с.9].

Дослідники відзначають, що майстерність педагога прямо не пов'язана зі стажем його роботи, вона може виявитися й на більш ранніх етапах професіоналізації, коли молодий учитель не просто орієнтується на гарантований результат, а здійснює діяльність творчо. Аналізуючи особливості педагогічної майстерності, дослідники акцентують увагу на її зв'язку з педагогічною творчістю, але при цьому заперечується їхня тотожність. На відміну від майстерності, педагогічна творчість – це завжди пошук і знаходження нового, тоді як педагогічна майстерність може проявлятися як сталий високий рівень професіоналізму без схильності до нових рішень. Проте, педагогічна майстерність нерозривно пов'язана із професійним і загальним самовдосконаленням особистості педагога, з розвитком його здібностей, розробкою й випробуванням нових засобів і прийомів навчання, узагальненням старого й придбанням нового педагогічного досвіду, поглибленням психолого-педагогічних знань і вмінь.

Прояв творчості не залежить від етапу професійного становлення, є однією з характеристик особистості, є бажаним, але не обов'язковим компонентом професіоналізму й майстерності. Але, як показують дослідження, пов'язані з педагогічною діяльністю, сама професія робить необхідним розвиток у вчителя творчих здібностей, як і вдосконалення власної особистості та діяльності з моменту входження в професію. Тільки в цьому випадку вчитель, незалежно від етапу здійснення професійної діяльності, буде мати авторитет в учнів, одержувати ті результати, на які орієнтує його соціальне замовлення суспільства й професійне співтовариство.

Перед педагогічною системою, як справедливо зазначає українська дослідниця О.М. Пехота, особливо гостро постала проблема вдосконалення роботи педагогічних університетів щодо підготовки майбутніх педагогів з високим рівнем професіоналізму, творчої активності, які відповідально ставилися б до результатів свого навчання та підготовки до майбутньої професійної діяльності [4, с.23].

Для плекання професіоналів, здатних до плідної професійної праці в сучасних умовах, на думку С.О. Сисоевої, потрібен педагог, „готовність якого

до професійної діяльності визначається не тільки системою спеціальних знань, професійних дій і соціальних відносин, а й сформованістю та зрілістю професійно значущих якостей, відповідною кваліфікацією, що виявляється в здатності до прогнозування цілей і результату педагогічного впливу, побудови індивідуальних траєкторій розвитку учнів, прийняття самостійного рішення тощо” [6]. Тому будь-яке суспільство, що розвивається, пред'являє адекватні цілям свого соціального розвитку вимоги до фахівців у галузі освіти.

У Програмі підтримки вироблення стратегії реформування освіти майбутнє нації, її духовна міць, інтелектуальне й моральне здоров'я суспільства визнається значною мірою залежними від дій учителів. Учитель проголошується основоположною силою в державі, що забезпечує її економічний і технологічний розвиток [5]. Щоб відповідати сучасним вимогам суспільства, школа має змінитися, а двигуном її змін є вчитель, який зобов'язаний встигнути зреагувати на чинники оновлення. Тому природно, що значна увага сьогодні приділяється проблемі формування й розвитку особистості самого вчителя, який є не лише „виконавцем інституціональних, адміністративних і методичних розпоряджень і рекомендацій, а й професіоналом, готовим і спроможним у педагогічних цілях виходити за межі нормативних вимог” [6].

Проте за умови небажання молоді йти вчителювати ніякі заходи не допоможуть удосконалити його підготовку, потрібно вирішувати, насамперед, проблему підняття престижу професії педагога.

Невирішені аспекти проблеми. Реальна ситуація, яку спостерігаємо сьогодні в системі педагогічної професійної освіти, вказує на те, що в Україні якість підготовки педагога ще не визнана суспільною цінністю, а тим більше – стратегічним потенціалом нації.

Мета статті – окреслити можливі шляхи підвищення мотивації та поліпшення якості підготовки студентів до педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ситуація на ринку праці нині складається так, що багато випускників різних ВНЗ тривалий час знаходяться в пошуках роботи або вимушені влаштуватися не за фахом. Ринок диктує свої умови і якщо немає роботи за фахом, то випускник шукає іншу. При цьому

здобування вищої освіти є необхідністю, оскільки дипломований претендент має більше шансів отримати роботу.

Професія шкільного вчителя, колись почесна і шанована в нашому суспільстві, перестала привертати увагу молоді. Згідно опитування, проведеного нами серед випускників педагогічного ВНЗ, працю педагога сьогодні вважають престижною лише 12% студентів. До десятка найпрестижніших професій студенти педагогічних ВНЗ віднесли такі: юрист, банкір, економіст, бізнесмен, міністр, депутат, програміст, бухгалтер, аудитор, працівник шоу-бізнесу. Опитування показали, що закінчуючи педагогічний ВНЗ, його випускники чітко усвідомлюють, що в сучасному суспільстві найбільш затребувані фахівці в сфері промисловості, будівельних організацій, організації торгівлі та громадського харчування, соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти, підприємства транспорту і зв'язку, підприємства житлово-комунального господарства. Випускники педагогічного ВНЗ цілком усвідомлюють, що в суспільстві затребувані вихователі дитячих садочків, учителі сільських шкіл, соціальні педагоги, викладачі ВНЗ, але виявляють бажання працювати в сфері освіти лише близько 8% випускників педагогічних ВНЗ.

Те, що педагогічні ВНЗ більш-менш укомплектовані студентами, пояснюється тим, що педагогічні спеціальності стають єдиною можливістю для володарів не дуже високих балів у сертифікатах одержати вищу освіту. А деяким педагогічним спеціальностям, наприклад фізико-математичним, навіть це не допомагає повністю укомплектуватися. За відсутності конкурсу володарі надзвичайно низьких балів мають усі шанси стати студентами педагогічних університетів. І стають... Тоді перша екзаменаційна сесія стає шоком не лише для студента, а й для викладача. На іспиті з'ясовується, що студент, який навчався в школі на „б”, не знає основних понять із шкільних дисциплін, не здатен класифікувати, порівнювати чи узагальнювати факти, не вміє самостійно працювати з навчальною літературою, не здатен організувати власну навчальну діяльність. Тобто в значної частини студентів спостерігаємо майже повну відсутність необхідних знань, логічного мислення та культури самоорганізації.

Тому перший семестр, а то і весь перший курс, викладачі всіх дисциплін тратять на „залатування” прогалин у знаннях за школу, на прищеплення першокурсникам навичок роботи з книгою, конспектом, на розвиток логічного мислення, на виховання культури самоорганізації. За чотири роки навчання частково вдається подолати вказані недоліки. Сильніші студенти здобувають належну професійну освіту, середні підвищують свій інтелектуальний рівень, дуже слабкі – лише набувають навичок навчання, самоорганізації, а всі разом одержують диплом про вищу освіту.

Безумовно, користь від навчання у ВНЗ одержують всі: і сильні, і слабкі. У перспективі це передбачає, що в школу прийдуть працювати краще і гірше підготовлені вчителі в силу своїх інтелектуальних здібностей. Батькам залишається надіятись лише на те, що їхні діти попадуть у клас найкращого вчителя.

Але реальна картина є невтішною, а ситуація, за умови відсутності її поліпшення, навіть катастрофічною. Справа в тім, що сильніші випускники з міцною системою знань, здатністю до самоосвіти, ініціативні, активні не бажають іти працювати шкільним учителем. За роки навчання в різнорідному студентському середовищі вони встигають зрозуміти, що володіють кращими знаннями та якостями, що дає їм конкурентну перевагу над іншими (інтелект, організованість, ініціативність, креативність, комунікабельність та ін.). Це дає їм підстави усвідомити, що на ринку праці вони можуть претендувати на більш престижну професію, кращі умови праці або вищу заробітну плату (зайнятись власним бізнесом, працювати в банку, крупній фірмі та ін.). Середні студенти, які зуміли активізувати себе в навчальній діяльності, поліпшити свій інтелектуальний і творчий потенціал, міркують аналогічно і також намагаються обрати більш престижну й краще оплачувану професію, ніж професія педагога.

А тому в школу йдуть працювати ті, хто ледве-ледве зумів опанувати вузівську програму, перескладаючи по кілька разів іспити, щоб набрати мінімальну кількість балів. Такий студент так і не навчився організовувати свою навчальну діяльність, має задовільні знання й низькі методичні навички. Такий

учитель сьогодні збирається вчити шкільну молодь. Виникає риторичне запитання: чого він може навчити?

Специфіка педагогічної праці також у багатьох молодих учителів не викликає захоплення, адже вона містить доволі сильно виражену рутинну складову: це і перевірка зошитів, контрольних робіт, тестових завдань; підготовка роздаткового матеріалу; заповнення навчальної документації; одноманітність робочого навантаження впродовж навчального року (стабільний розклад), багатократне звернення до одного й того самого навчального матеріалу. У результаті вчитель може втратити інтерес до свого предмета та навчальної діяльності загалом, що викликає стомлюваність, нервову напругу, знесилення та призводить до цілком логічного завершення цих процесів – професійних деформацій.

Якщо ситуацію в системі професійної педагогічної освіти не вдасться виправити в найближчий час, то ми все частіше будемо чути, що учні не лише не поважають деяких учителів, а й обзивають і б'ють їх, а потім викладають відео в мережі Інтернет. Такі страшні історії пов'язуємо саме з тим, що не кожний нинішній випускник педагогічного ВНЗ готовий до роботи з сучасними школярами, які потребують високоінтелектуального, ерудованого, активного, креативного, ініціативного, впевненого у собі педагога.

Для того, щоб підготувати такого педагога, необхідно визначити й здійснити необхідні кроки, щоб підвищити престижність педагогічної роботи в нашому суспільстві і привернути в педагогічні університети професійно мотивованих молодих людей. Спробуємо окреслити можливі кроки поліпшення ситуації:

- 1) підняти пропускний бал при вступі в педагогічні ВНЗ або ввести додаткове фахове випробування. Можна подумати й про можливість додавати додатковий бал під час вступу дітям учителів. Такі абітурієнти, як показує досвід, вже добре вмотивовані на педагогічну професію, знають її труднощі, а тому намагатимуться почерпнути під час навчання якнайбільше корисних знань і розвиватимуть необхідні вчителю особистісні якості.

2) в педагогічних ВНЗ вже з першого курсу потрібно формувати в студентів гордість за їхню майбутню професію. Треба шукати вчителів, які отримують від своєї професії задоволення, популяризувати закоханих у свою професію педагогів, запрошуючи їх на зустрічі із студентами педагогічних ВНЗ;

3) у підготовці майбутніх учителів надавати перевагу інтерактивним технологіям навчання (ділові ігри, дискусії, круглі столи, метод мозкового штурму, метод проектів та ін.), щоб формувати власну професійну позицію, індивідуальний стиль та імідж майбутнього педагога ще під час навчання у ВНЗ;

4) під час навчання у ВНЗ якнайчастіше практикувати виконання студентами творчих завдань, щоб розвивати в майбутніх учителів самостійність, ініціативність, креативність;

5) ввести до навчального плану дисципліну „Риторика”, під час вивчення якої у формі педагогічних тренінгів розвивати комунікативну культуру, мімічну та пантомімічну виразність, педагогічну техніку, ораторське мистецтво, майстерність діалогічного та полілогічного спілкування.

Професійна підготовка вчителя в умовах падіння престижності його професії – це складна копітка робота, що має поетапну структуру.

Мета першого етапу – викликати інтерес студентів до дидактики, інтерактивних, прогресивних технологій навчання, бажання поглибити й проаналізувати не лише предметні, а й свої психолого-педагогічні знання. Як показує практика, це найскладніший етап, оскільки доводиться долати всілякі бар'єри психолого-педагогічного характеру, небажання й нерозуміння важливості та потрібності пропонованої діяльності. Для того, щоб викликати пізнавальний інтерес та пізнавальну активність, слід підштовхнути студентів до роботи над собою, використовуючи досвід ентузіастів (доцентів, професорів) з яскравою харизмою, які мають значний педагогічний стаж, а головне – смак до педагогічної діяльності.

Другий етап полягає в тому, щоб озброїти майбутнього вчителя умінням переносити наукові дидактичні розробки до практики школи, допомогти знайти свій авторський, неповторний почерк проведення різних занять з урахуванням особливостей аудиторії та специфіки свого предмету. Цей етап можна умовно

розділити на два напрями: підготовка власних і обговорення чужих науково-методичних матеріалів та відвідування відкритих занять інших студентів і вчителів. І, звісно ж, з подальшим обговоренням цілей, обраних методів, прийомів, аналізом вдалих моментів і помилок у проведенні занять і способів досягнення поставлених цілей. При цьому головне визначати, чи реальні ці цілі, чи адекватні їм обрані методи навчання.

Такі форми роботи розвиватимуть у майбутнього вчителя критичне мислення, прагнення до самоосвіти і вдосконалення.

Література

1. Гриньова В. М. Професіоналізм і професійна підготовка як підгрунтя надійності професійної діяльності фахівця / В. М. Гриньова // Наука і освіта : Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України, 2009. – №1-2. – С.147-150.
2. Гуревич Р. С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця в педагогічних ВНЗ / Р. С. Гуревич // Актуальні проблеми математики, фізики і технологічної освіти : Зб.наук.пр. – Випуск 8. – Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2011. – С.3-6.
3. Зязюн І. А. Педагогічний професіоналізм у контексті професійної свідомості / Зязюн І. А. // Педагог професійної школи: Зб.наук.пр. – К.: Науковий світ, 2001. – Вип.1– С.8-17.
4. Пехота О. М. Підготовка майбутніх педагогів до впровадження сучасних технологій виховного процесу як важлива умова формування їх професіоналізму / Пехота Олена Миколаївна // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. – Зб.статей: Вип.8. Ч.1. – Ялта: РВВ КГУ, 2005. – С.23-28.
5. Програма підтримки вироблення стратегії реформування освіти „Система педагогічної освіти та педагогічні інновації” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.programs_edu_ep .
6. Сисоєва С. О. Технології творчого розвитку особистості у процесі професійної підготовки / Сисоєва С. О. // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С. О.Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.; За ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВПОЛ, 2001. – 502 с.

У статті показано, що найгострішою проблемою професійної педагогічної освіти є падіння престижу професії вчителя. Окреслено можливі шляхи підвищення мотивації та поліпшення якості підготовки студентів до педагогічної діяльності.

Ключові слова: педагогічна діяльність, престиж професії вчителя, професіоналізм педагога.

В статье показано, что остройшей проблемой профессионального педагогического образования является падение престижа профессии учителя. Определены возможные пути повышения мотивации и улучшения качества подготовки студентов к педагогической деятельности.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, престиж профессии учителя, профессионализм педагога.

It is rotined in the article, that the peracute problem of trade pedagogical education is falling of prestige of profession of teacher. The possible ways of increase of motivation and improvement of quality of preparation of students are certain to pedagogical activity.

Keywords: *pedagogical activity, prestige of profession of teacher, professionalism of teacher.*